

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ
DAMASO RUIZ-JARABO COLOMER

της 4ης Μαρτίου 1999 *

1. Με τα υποβαλλόμενα στο Δικαστήριο ερωτήματα, το Tribunale di Genova (Ιταλία) ερωτά, πρώτον, αν υφίσταται η δυνατότητα προδικαστικής παραπομπής με σκοπό την έκδοση αποφάσεως του Δικαστηρίου επί του συμβιβαστού εθνικού νόμου προς τις διατάξεις του άρθρου 92 της Συνθήκης, δεύτερον, αν ορισμένες διατάξεις του συγκεκριμένου νόμου μπορεί να θεωρηθεί ότι ελέχουν θέση διατάξεων ρυθμιζουσών κρατικές ενισχύσεις υπέρ των μεγάλων επιχειρήσεων προς τις οποίες απευθύνεται.

Τα πραγματικά περιστατικά, η διαδικασία και τα προδικαστικά ερωτήματα

2. Τα πλέον κρίσιμα για την παρούσα διαφορά πραγματικά περιστατικά, όπως αυτά περιγράφονται στη διάταξη περί παραπομπής, έχουν ως εξής:

- Η Industrie Aeronautiche e Meccaniche Rinaldo Piaggio SpA (στο εξής: Piaggio) αγόρασε από τη γερμανική εταιρία Dornier Luftfahrt GmbH (στο εξής: Dornier) τρία στρατιωτικά αεροσκάφη για τις ιταλικές ένοπλες δυνάμεις, τα οποία και παρέλαβε.
- Κατά τα έτη 1992 έως 1994, η Piaggio κατέβαλε, υπό τύπον πληρωμής του τιμήματος των αεροσκαφών, διάφορα ποσά στη Dornier, στην οποία και εκχώρησε, μέσω εξουσιοδοτήσεως πληρωμών, ή μεταβίβασε απαιτήσεις της σε βάρος του ιταλικού Υπουργείου Άμυνας και της εταιρίας International Factors Italia SpA.
- Με την από 29 Οκτωβρίου 1994 απόφασή του, το Tribunale di Genova αναγνώρισε την αφερεγγυότητα της Piaggio και τη δυνατότητα υπαγωγής της στις διατάξεις του νόμου 95/79, της 3ης Απριλίου 1979 (στο εξής: νόμος 95/79)¹.
- Με την από 28 Νοεμβρίου 1994 απόφαση των υπουργών Βιομηχανίας και Θησαυροφυλακίου, η Piaggio υπήχθη σε καθεστώς έκτακτης διαχειρίσεως.
- Η Piaggio άσκησε στις 14 Φεβρουαρίου 1996 ενώπιον του Tribunale di Genova αγωγή περί διαρρηξέως δικαιοπραξίας, αξιώνοντας την ακύρωση των πληρωμών και εκχωρήσεων απαιτήσεών της υπέρ της Dornier κατά τη διάρκεια των δύο ετών που είχαν προηγηθεί της εκδόσεως της υπουργικής πράξεως

1 — Νόμος 95 της 3ης Απριλίου 1979 (GURI αριθ. 94, της 4ης Απριλίου 1979), γνωστός ως «νόμος Prodi», ο οποίος επικύρωσε, με ορισμένες τροποποιήσεις, το νομοθετικό διάταγμα αριθ. 26, της 30ης Ιανουαρίου 1979, περί των ελεγκτικών μέτρων που αφορούν την έκτακτη διαχείριση των μεγάλων προβληματικών επιχειρήσεων (GURI αριθ. 36, της 6ης Φεβρουαρίου 1979).

* Γλώσσα του πρωτοτύπου: η ισπανική.

(«ύποπτη περίοδος»), το ύψος των οποίων ανερχόταν σε 30 028 894 382 ιταλικές λίρες (LIT). Η Dornier αντέκρουσε υποστηρίζοντας μεταξύ άλλων το ασυμβίβαστο του νόμου 95/79 προς το κοινοτικό δίκαιο.

— Το Tribunale di Genova, διατηρώντας επιφυλάξεις επί του θέματος, υπέβαλε στο Δικαστήριο τα ακόλουθα δύο προδικαστικά ερωτήματα:

«1) Ερωτάται αν ο εθνικός δικαστής νομιμοποιείται να ζητήσει από το Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων να αποφανθεί επί του συμβιβαστού διατάξεως της νομοθεσίας κράτους μέλους προς τις επιταγές του άρθρου 92 της Συνθήκης (ενισχύσεις χορηγούμενες από τα κράτη).

2) Σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως, ερωτάται αν με τον νόμο [95], της 3ης Απριλίου 1979, περί υπαγωγής των προβληματικών μεγάλων επιχειρήσεων στο καθεστώς της έκτακτης διαχειρίσεως — ειδικά δε με τις ευεργετικές διατάξεις που αναφέρονται στο σκεπτικό και που περιλαμβάνει ο ίδιος νόμος — το Ιταλικό Δημόσιο μπορεί να θεωρηθεί ότι χορήγησε σε ορισμένες επιχειρήσεις (ήτοι στις μεγάλες επιχειρήσεις), όπως προβλέπει η ανωτέρω ρύθμιση, ενισχύσεις αντίθετες προς το άρθρο 92 της Συνθήκης».

Προκαταρκτικές παρατηρήσεις

3. Με την απόφαση της 1ης Δεκεμβρίου 1998 στην υπόθεση Ecotrade², το Δικαστήριο επελήφθη προσφάτως του ζητήματος της κρατικής ενισχύσεως που ενδέχεται να συνιστά η εφαρμογή του νόμου 95/79, υπό το φως των διατάξεων του άρθρου 4 της Συνθήκης ΕΚΑΧ. Σε απάντηση προδικαστικού ερωτήματος που του υπέβαλε το Corte suprema di cassazione, το Δικαστήριο έκρινε ότι: «Η εφαρμογή σε επιχείρηση (...) ενός πτωχευτικού καθεστώτος, όπως είναι αυτό που προβλέπεται από τον ιταλικό νόμο 95/79, της 3ης Απριλίου 1979, και αποκλίνει από τους κανόνες του κοινού πτωχευτικού δικαίου, πρέπει να θεωρηθεί ως ενέχουσα χορήγηση κρατικής ενισχύσεως, η οποία απαγορεύεται από το άρθρο 4, στοιχείο γ', της Συνθήκης ΕΚΑΧ εφόσον αποδεικνύεται ότι η εν λόγω επιχείρηση

— έλαβε την άδεια να συνεχίσει τις οικονομικές δραστηριότητές της υπό περιστάσεις υπό τις οποίες θα αποκλειόταν η δυνατότητα αυτή αν εφαρμόζονταν οι κανόνες του κοινού δικαίου περί πτωχεύσεως, ή

— επωφελήθηκε ενός ή περισσότερων πλεονεκτημάτων, όπως είναι η εγγύηση του Δημοσίου, ο μειωμένος φορολογικός συντελεστής, η απαλλαγή από την υποχρέωση καταβολής προστίμων και άλλων χρηματικών ποινών ή η ολική ή μερική άφεση χρέους εκ μέρους του Δημοσίου, την παροχή των οποίων δεν θα μπορούσε να αξιώσει καμία άλλη αφερέγγυα επιχείρηση κατ' εφαρμογή των κανόνων του κοινού δικαίου περί πτωχεύσεως».

2 — Υπόθεση C-200/97, Συλλογή 1998, σ. I-7907.

4. Μολονότι αληθεύει ότι το νομικό καθεστώς των κρατικών ενισχύσεων που εγκαθίδρυσε η Συνθήκη ΕΚΑΧ διαφέρει του εφαρμοστέου δυνάμει της Συνθήκης ΕΚ καθεστώτος, είναι εξίσου αληθές ότι ο όρος «κρατική ενίσχυση» πρέπει να ερμηνεύεται κατά πανομοιότυπο τρόπο και στη μία και στην άλλη περίπτωση συνακόλουθα, η νομολογία του Δικαστηρίου επ' ευκαιρία της αποφάσεως *Esotrade* τυγχάνει, καταρχήν, εφαρμογής και στο παρόν προδικαστικό ερώτημα. Πάντως, οι ιδιομορφίες των άρθρων 91 έως 93 της Συνθήκης ΕΚ απαιτούν την εξέταση ορισμένων διακριτικών γνωρισμάτων σε σχέση με το καθεστώς ΕΚΑΧ, γεγονός το οποίο δεν επιτρέπει να γίνεται λόγος για «προφανώς πανομοιότυπα» ερωτήματα για τους σκοπούς της εφαρμογής του άρθρου 104, παράγραφος 3, του Κανονισμού Διαδικασίας.

5. Εν πάση περιπτώσει, προτού εγκύψω στην ουσία, θεωρώ αναγκαίο να εξετάσω τα ζητήματα παραδεκτού που θέτουν τα εγερόθεντα από τον Ιταλό δικαστή προδικαστικά ερωτήματα.

Το παραδεκτό των ερωτημάτων

ι) *Επί των «αορίστων αναφορών σε πραγματικές και νομικές καταστάσεις στις οποίες αναφέρεται ο εθνικός δικαστής»*

6. Το Δικαστήριο διευκρίνισε ήδη ότι η ανάγκη λυσιτελούς ερμηνείας του κοινοτικού δικαίου απαιτεί να καθορίζεται το νομικό

πλαίσιο στο οποίο εντάσσεται η αιτούμενη ερμηνεία³, ενώ, σε μία περίπτωση, απάντησε μόνον εν μέρει επειδή δεν διέθετε αναγκαίες πληροφορίες⁴. Με την απόφαση *Telemarsicabruzzo κ.λπ.*⁵ δόθηκε ακόμη μεγαλύτερη έμφαση στην ανωτέρω επιταγή, ώστε να αποτελέσει την πλέον σημαντική προϋπόθεση που επιβάλλεται στον εθνικό δικαστή οσάκις καταφεύγει στην τεχνική του προδικαστικού ερωτήματος.

7. Με την ανωτέρω υπόθεση, αφού υπενθύμισε ότι «η ανάγκη μας ερμηνείας του κοινοτικού δικαίου, η οποία θα είναι χρήσιμη για το εθνικό δικαστήριο, του επιβάλλει να καθορίζει το πραγματικό και κανονιστικό πλαίσιο εντός του οποίου εντάσσονται τα ερωτήματα που υποβάλλει ή τουλάχιστον να εξηγήει τις πραγματικές περιστάσεις στις οποίες βασίζονται τα ερωτήματα αυτά», το Δικαστήριο αρνήθηκε να απαντήσει επί των υποβληθέντων ερωτημάτων επειδή οι πληροφορίες που παρέσχε ο Ιταλός δικαστής ήσαν ανεπαρκείς. Το Δικαστήριο πρόσθεσε, εξάλλου, ότι οι επιταγές αυτές «ισχύουν ειδικότερα στον τομέα του ανταγωνισμού, ο οποίος χαρακτηρίζεται από περίπλοκες πραγματικές και νομικές καταστάσεις»⁶.

8. Η νομολογία *Telemarsicabruzzo* εφαρμόστηκε και αναπτύχθηκε περαιτέρω από το

3 — Απόφαση της 12ης Ιουλίου 1979 στην υπόθεση 244/78, *Union laitière normande* (Συλλογή τόμος 1979/II, σ. 307, σκέψη 5), καθώς και απόφαση της 10ης Μαρτίου 1981 στις συνεκδικασθείσες υποθέσεις 36/80 και 71/80, *Irish Creamery Milk Suppliers Association κ.λπ.* (Συλλογή 1981, σ. 735, σκέψη 6).

4 — Απόφαση της 3ης Φεβρουαρίου 1977 στην υπόθεση 52/76, *Benedetti* (Συλλογή τόμος 1977, σ. 63, σκέψη 22).

5 — Απόφαση της 26ης Ιανουαρίου 1993 στις συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-320/90 έως C-322/90 (Συλλογή 1993, σ. I-393).

6 — Προαναφερθείσα απόφαση *Telemarsicabruzzo κ.λπ.*, σκέψεις 6 και 7.

Δικαστήριο με σημαντικό αριθμό διατάξεων⁷, με τις οποίες κριθήκαν απαράδεκτα τα υποβληθέντα στο Δικαστήριο προδικαστικά ερωτήματα. Όλες οι ανωτέρω διατάξεις ακολουθούν την ίδια συλλογιστική: το Δικαστήριο απαιτεί η απόφαση περί παραπομπής να προσδιορίζει με επαρκή ακρίβεια το πραγματικό και κανονιστικό πλαίσιο στο οποίο εντάσσονται τα υποβαλλόμενα ερωτήματα. Η απαίτηση αυτή θεωρήθηκε αναγκαία προκειμένου το Δικαστήριο να μπορεί να δώσει χρήσιμη για τον εθνικό δικαστή ερμηνεία του κοινοτικού δικαίου.

9. Επιπλέον, η παράθεση, με την απόφαση περί παραπομπής, του πραγματικού και κανονιστικού πλαισίου εντός του οποίου εντάσσονται τα προδικαστικά ερωτήματα αποτελεί απαίτηση του Δικαστηρίου προκειμένου να διασφαλιστεί το δικαίωμα υποβολής των παρατηρήσεων που το άρθρο 20 του Οργανισμού ΕΚ του Δικαστηρίου αναγνωρίζει υπέρ των κυβερνήσεων των κρατών μελών και των λοιπών ενδιαφερομένων διαδίκων⁸. Δεδομένου ότι η απόφαση περί παραπομπής είναι το μοναδικό έγγραφο που τους κοινοποιείται, πρέπει να είναι αρκούντως αιτιολογημένη, κατά τρόπον

ώστε να μην απαιτείται η προσφυγή στη δικογραφία της διαφοράς της κύριας δίκης.

10. Στην προκειμένη περίπτωση, το συμπέρασμα που συνάγεται κατ' ανάγκη είναι ότι οι περιγραφόμενες από τον αιτούντα δικαστή εσωτερικές διατάξεις είναι εξαιρετικά αποσπασματικές και ανεπαρκείς. Συγκεκριμένα, αφού διευκρινίζει ότι ο νόμος 95/79, ο οποίος εφαρμόζεται επί των μεγάλων επιχειρήσεων που απασχολούν περισσότερους από 300 μισθωτούς, σκοπεί στην εξυγίανσή τους μάλλον παρά στην εκκαθάρισή τους⁹, βεβαιώνει ότι «τα μέτρα [του νόμου 95/79] εμφανίζουν προφανώς, κατά την κρίση του δικάζοντος δικαστή, τα χαρακτηριστικά των ενισχύσεων που απαγορεύει η (...) κοινοτική διάταξη. Πρόκειται συγκεκριμένα:

α) για τα χρέη που η τελούσα υπό έκτακτη διαχείριση εταιρία συνάπτει με πιστωτικά ιδρύματα για τη χρηματοδότηση της τρέχουσας διαχειρίσεως και για την επαναδραστηριοποίηση και αποπεράτωση των βιομηχανικών εγκαταστάσεων, ακινήτων και εξοπλισμών, χρέη για τα οποία παρέχει την εγγύησή του το δημόσιο (άρθρο 2 bis).

β) για τις μεταβιβάσεις κατ' ιδίαν εγκαταστάσεων ή συνόλων εγκαταστάσεων ανηκουσών στις τεθείσες υπό καθεστώς έκτακτης διαχειρίσεως επιχειρήσεις, οι οποίες μεταβιβάσεις υπόκεινται στο πάγιο τέλος καταχωρίσεως ύψους ενός εκατομμυρίου LIT (άρθρο 5 bis).

Άλλες διατάξεις προβλέπουν μόνον εμμέσως μηχανισμούς χρηματοδοτήσεως, χαρακτη-

7 — Οι διατάξεις περί απαράδεκτου προδικαστικών ερωτημάτων που εξέδωσε το Δικαστήριο κατ' εφαρμογήν της νομολογίας *Telemarsicabruzzo* κ.λπ. είναι οι ακόλουθες: διατάξεις της 19ης Μαρτίου 1993, υπόθεση C-157/92, *Banchero I* (Συλλογή 1993, σ. I-1085), της 26ης Απριλίου 1993, υπόθεση C-386/92, *Monin Automobiles I* (Συλλογή 1993, σ. I-2049), της 9ης Αυγούστου 1994, υπόθεση C-378/93, *La Pyramide* (Συλλογή 1994, σ. I-3999), της 23ης Μαρτίου 1995, υπόθεση C-458/93, *Saddik* (Συλλογή 1995, σ. I-5111), της 7ης Απριλίου 1995, υπόθεση C-167/94, *Grau Gomis* κ.λπ. (Συλλογή 1995, σ. I-1023), της 21ης Δεκεμβρίου 1995, υπόθεση C-307/95, *Max Mara* (Συλλογή 1995, σ. I-5083), της 2ας Φεβρουαρίου 1996, υπόθεση C-257/95, *Bresle* (Συλλογή 1996, σ. I-233), της 13ης Μαρτίου 1996, υπόθεση C-326/95, *Banco de Fomento e Exterior* (Συλλογή 1996, σ. I-1383), της 20ής Μαρτίου 1996, υπόθεση C-2/96, *Sumino* και *Data* (Συλλογή 1996, σ. I-1543), της 25ης Ιουνίου 1996, υπόθεση C-101/96, *Italia Testa* (Συλλογή 1996, σ. I-3081), της 19ης Ιουλίου 1996, υπόθεση C-191/96, *Modesti* (Συλλογή 1996, σ. I-3937), της 19ης Ιουλίου 1996, υπόθεση C-196/96, *Lahlou* (Συλλογή 1996, σ. I-3945), της 30ης Ιουνίου 1997, υπόθεση C-66/97, *Banco de Fomento e Exterior* (Συλλογή 1997, σ. I-3757), της 30ής Απριλίου 1998, συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-128/97 και C-137/97, *Testa* και *Modesti* (Συλλογή 1998, σ. I-2181), και της 8ης Ιουλίου 1998, υπόθεση C-9/98, *Agostini* (Συλλογή 1998 σ. I-4261).

8 — Το σημείο αυτό έχει ήδη τονιστεί με την απόφαση της 1ης Απριλίου 1982 στις συνεκδικασθείσες υποθέσεις 141/81 έως 143/81, *Holdijk* κ.λπ. (Συλλογή 1982, σ. 1299, σκέψεις 5 και 6).

9 — Πάντως, ο δικαστής αναγνωρίζει ότι η έκτακτη διαχείριση έχει ως αντικείμενο όχι μόνο τη διαπίρρηση και εξυγίανση των προβληματικών επιχειρήσεων, αλλά επίσης, ενδεχομένως, και την εκκαθάρισή τους, ίδιο γνώριμα κάθε πτωχεύσεως.

ρισθείσας από την εναγόμενη ως “επιβεβλημένης”, συνιστάμενους στις αγωγές που προσδοκάται να ασκηθούν κατά των πιστωτών, το προϊόν των οποίων καταλήγει εν πάση περιπτώσει στους πόρους που προορίζονται για την εξυγίανση της ίδιας της επιχειρήσεως».

11. Αυτό είναι το εσωτερικό κανονιστικό πλαίσιο που παραθέτει ο α quo δικαστής, επί της συμβατότητας του οποίου προς το άρθρο 92 της Συνθήκης καλεί το Δικαστήριο να αποφανθεί. Η μνεία των ανωτέρω τριών μέτρων — εγγύηση του Δημοσίου για τα χρέη, μείωση του τέλους μεταβιβάσεων και άσκηση αγωγής περί διαρρηξέως δικαιοπραξίας — είναι ατελής, όπως υπογραμμίστηκε κατά τη διάρκεια της προδικαστικής διαδικασίας, εφόσον:

α) Επί του ζητήματος της παροχής εγγυήσεως για τα χρέη, παραλείπεται να διευκρινιστεί ότι δεν χωρεί αυτομάτως αλλά κατά περίπτωση¹⁰. Η Ιταλική Κυβέρνηση ισχυρίζεται ότι γνωστοποίησε στην Επιτροπή την πρόθεσή της να της κοινοποιεί εκ προοιμίου, μία προς μία, τις πιθανές εγγυήσεις που επρόκειτο να παράσχει, εξαρτώντας τη χορήγησή τους από τη σύμφωνη γνώμη, για κάθε περίπτωση, του εν λόγω θεσμικού οργάνου¹¹.

β) Επί του τέλους καταχωρίσεως που εισπράττεται για τις μεταβιβάσεις, η Ιταλική Κυβέρνηση υπογραμμίζει ότι πρόκειται για μέτρο που ευνοεί τους αγοραστές, οι οποίοι επιβαρύνονται με

το τέλος, και όχι την προβληματική επιχείρηση.

γ) Επί της αγωγής διαρρηξέως δικαιοπραξίας, το νομικό καθεστώς της είναι κατ' ουσίαν το ίδιο με εκείνο της ρυθμίσεως των πτωχεύσεων¹², στην οποία παραπέμπει το άρθρο 3 του νόμου 95/79. Γεγονός είναι ότι η τελευταία αυτή διάταξη εγκαθιδρύει «επαχθή αγωγή περί διαρρηξέως δικαιοπραξίας», η οποία χαρακτηρίζεται από προσωρινή παράταση της ύποπτης χρονικής περιόδου πέραν των δύο ετών που προβλέπει η συνήθης αγωγή. Πάντως, η διάταξη περί παραπομπής δεν αναφέρεται ούτε στο χρονικό αυτό στοιχείο ούτε σε κανένα άλλο στοιχείο.

12. Επιπλέον, η περιγραφή είναι ανεπαρκής ως μη αποδίδουσα αυστηρώς τις σχέσεις (διαφορές και ομοιότητες) μεταξύ του καθεστώτος έκτακτης διαχειρίσεως και εκείνου του κοινού δικαίου περί πτωχεύσεως, στα πλαίσια του οποίου υφίσταται επίσης διαδικασία αναγκαστικής διοικητικής εκκα-

10 — Το άρθρο 2 bis του νόμου 95/79 ορίζει ότι το Δημόσιο μπορεί να εγγυηθεί, εν όλω ή εν μέρει, τα χρέη των υποκειμένων στην έκτακτη διαχείριση εταιριών έναντι των τραπεζικών ιδρυμάτων με σκοπό τη χορηγοδότηση της τρέχουσας διαχειρίσεώς τους, την επανδραστική αποκοπή και βελτίωση των εγκαταστάσεών τους, κτιριακών εγκαταστάσεων και βιομηχανικών εξοπλισμών.

11 — Βλ. κατωτέρω υποσημείωση 23.

12 — Πρόκειται για το διάταγμα 267, της 16ης Μαρτίου 1942, περί πτωχεύσεως, ελεγχόμενη διαχειρίσεως και αναγκαστικής διοικητικής εκκαθαρίσεως, το τμήμα III του οποίου τιτλοφορείται: «Συνέπειες της πτωχεύσεως επί των δικαιοπραξιών που θίγουν τους πιστωτές». Το άρθρο 65 ορίζει ότι δεν ανατάσσονται στους πιστωτές οι πληρωμές (...) που πραγματοποιήσε ο πτωχέυσας κατά τη διάρκεια των δύο ετών που προηγήθηκαν της κηρύξεως της πτωχεύσεως. Το άρθρο 66 δίνει τη «συνήθη αγωγή περί διαρρηξέως δικαιοπραξίας», η οποία εξουσιοδοτεί τον σύνδοκο πτωχεύσεως να ζητήσει την ακύρωση των δικαιοπραξιών που διενήργησε ο οφειλέτης σε βάρος των πιστωτών σύμφωνα με τους κανόνες του Αστικού Κώδικα. Το άρθρο 67, το οποίο αφορά τις δικαιοπραξίες εξ επαχθούς αιτίας, τις πληρωμές και τις εγγυήσεις, επιτάσσει τη διάρρηξή τους, εκτός και αν ο αντισυμβαλλόμενος αποδείξει ότι αγνοούσε την κατάσταση αφεργγυότητας που οφειλέτη πρόκειται ιδίως για τις ακόλουθες δικαιοπραξίες: 1) τις δικαιοπραξίες εξ επαχθούς αιτίας που συνήρθσαν κατά τη διάρκεια των δύο ετών που προηγήθηκαν της κηρύξεως της πτωχεύσεως, στον βαθμό που οι παρασχεθείσες υπηρεσίες ή οι αναληφθείσες υποχρεώσεις εκ μέρους του πτωχέυσαντος υπερβαίνουν αισθητά όσα του έχουν παρασχεθεί ή υποσχεθεί 2) τις ασφραγιστές των ληξυροθετητών και απαιτητών χρηματικών οφελών δικαιοπραξίες που δεν πραγματοποιήθηκαν σε ρευστό ή μέσω άλλων συνήθων τρόπων πληρωμής, οσάκις συνήφθησαν κατά τη διάρκεια των δύο ετών που προηγήθηκαν της κηρύξεως της πτωχεύσεως.

θαρίσεως. Το τυχόν ασυμβίβαστο της έκτακτης διαχειρίσεως προς τους κανόνες του κοινού δικαίου περί πτωχεύσεως ήταν ακριβώς και το καθοριστικό στοιχείο της προαναφερθείσας αποφάσεως του Δικαστηρίου στην υπόθεση Ecotrade.

13. Ασφαλώς, τα επιχειρήματα των διαδίκων στα πλαίσια της προδικαστικής διαδικασίας επιτρέπουν επαρκή γνώση του ιταλικού κανονιστικού πλαισίου, το οποίο είχε άλλωστε εξετάσει ήδη το Δικαστήριο επ' ευκαιρία της προαναφερθείσας αποφάσεως Ecotrade. Επομένως, θα μπορούσε να εκληφθεί ως δεδομένο το απαράδεκτο των δικαστικών ερωτημάτων λόγω της ελλιπούς εκθέσεως των δεδομένων με τη διάταξη περί παραπομπής. Δεν συμβαίνει το ίδιο όσον αφορά την έλλειψη αντικειμενικής ανάγκης για την υποβολή των ερωτημάτων, ζήτημα το οποίο προτίθεται να εξετάσω ευθύς αμέσως.

ii) *Επί της αντικειμενικής ανάγκης των υποβληθέντων ερωτημάτων*

14. Η κοινοτική νομολογία παρέχει στον εθνικό δικαστή την εξουσία να εκτιμά την ανάγκη και τη λυσιτέλεια των προδικαστικών ερωτημάτων που υποβάλλει προκειμένου να επιλύσει τη διαφορά της κύριας δίκης της οποίας επελήφθη. Πάντως, το Δικαστήριο επέβαλε εξαίρεση από τον ανωτέρω κανόνα, κρίνοντας με την απόφασή του στην υπόθεση Salonia¹³ ότι είναι δυνατή η απόρριψη ως απαράδεκτης αιτήσεως που υπέβαλε εθνικό δικαστήριο αν προκύπτει κατά τρόπο προφανή ότι η ερμηνεία του κοινοτικού δικαίου ή το κύρος κοινοτικού κανόνα, κατ' αίτηση του εθνικού δικαστή, δεν έχουν καμία σχέση με την πραγματικότητα ή το αντικείμενο της κύριας δίκης. Ο συλλογισμός αυτός επανελήφθη μεταγενέ-

στερα με πλούσια νομολογία που έφθασε στο απόγειό της τη δεκαετία του '90¹⁴.

15. Η ανωτέρω απαίτηση συνεπλήχθη την πλήρη ή μερική απόρριψη των υποβληθέντων στο Δικαστήριο προδικαστικών ερωτημάτων ως απαράδεκτων σε σχετικά περιορισμένο αριθμό περιπτώσεων. Συγκεκριμένα, σε ορισμένες υποθέσεις (Falciola¹⁵, Monin Automobiles II¹⁶, Nour, Karner και Lindau¹⁷), το Δικαστήριο εξέδωσε διατάξεις περί απαράδεκτου, στηριζόμενες στην έλλειψη συναφείας μεταξύ όλων των υποβληθέντων ερωτημάτων και του αντικειμένου της διαφοράς. Αντιστρόφως, η απαίτηση συναφείας μεταξύ των ερωτημάτων και του αντικειμένου της διαφοράς στην κύρια δίκη συνεπλήχθη το απαράδεκτο ορισμένων από τα υποβληθέντα εκ μέρους των εθνικών δικαστηρίων ερωτήματα, μεταξύ άλλων στις υποθέσεις Lourenço Dias¹⁸, Corsica Ferries¹⁹, USSL n° 47 di Biella²⁰, και Grado και Bashir²¹.

16. Εν προκειμένω, η μη συνδρομή αντικειμενικής ανάγκης για την υποβολή των προ-

14 — Βλ. μεταξύ άλλων, τις αποφάσεις της 18ης Οκτωβρίου 1990, συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-297/88 και C-197/89, Dzodzi (Συλλογή 1990, σ. I-3763, σκέψη 40), της 28ης Νοεμβρίου 1991, υπόθεση C-186/90, Durighello (Συλλογή 1991, σ. I-3773, σκέψη 9), της 16ης Ιουλίου 1992, υπόθεση C-67/91, Asociación Española de Banca Privada κ.λπ. (Συλλογή 1992, σ. I-4785, σκέψη 26), της 3ης Μαρτίου 1994, συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-332/92, C-333/92 και C-335/92, Eurico Italia κ.λπ. (Συλλογή 1994, σ. I-711, σκέψη 17), της 26ης Οκτωβρίου 1995, υπόθεση C-143/94, Furlanis (Συλλογή 1995, σ. I-3633, σκέψη 12), και της 28ης Μαρτίου 1996, υπόθεση C-129/94, Ruiz Bernaldez (Συλλογή 1996, σ. I-1829, σκέψη 7).

15 — Diásang szg 26gz. Iamotaqiot 1990, próheg C-286/88 (Συλλογή 1990, σ. I-191).

16 — Διάταξη της 16ης Μαΐου 1994, υπόθεση C-428/93 (Συλλογή 1994, σ. I-1707).

17 — Διατάξεις της 25ης Μαΐου 1998, υπόθεση C-361/97 (Συλλογή 1998, σ. I-3101), και υποθέσεις C-362/97 και C-363/97 (οι οποίες δεν έχουν δημοσιευθεί στη Συλλογή).

18 — Απόφαση της 16ης Ιουλίου 1992, υπόθεση C-343/90 (Συλλογή 1992, σ. I-4673).

19 — Απόφαση της 17ης Μαΐου 1994, υπόθεση C-18/93 (Συλλογή 1994, σ. I-1783, σκέψεις 14 έως 16).

20 — Απόφαση της 16ης Ιανουαρίου 1997, υπόθεση C-134/95 (Συλλογή 1997, σ. I-195).

21 — Απόφαση της 9ης Οκτωβρίου 1997, υπόθεση C-291/96 (Συλλογή 1997, σ. I-5531).

13 — Απόφαση της 16ης Ιουνίου 1981, υπόθεση 126/80 (Συλλογή 1981 σ. 1563, σκέψη 6).

δικαστικών ερωτημάτων νομίζω ότι είναι προφανής. Στον βαθμό που αφορούν τα «περιεχόμενα στον νόμο [αριθ. 95/79] μέτρα, τα οποία απαριθμούνται στο σκεπτικό της παρούσας διατάξεως», τα προδικαστικά ερωτήματα είναι τελείως άσχετα προς τα πραγματικά περιστατικά που αποτελούν αντικείμενο της κύριας δίκης, είτε στερούνται λυσιτελείας για την επίλυσή της.

17. Πράγματι, από τα τρία προβλεπόμενα εκ του νόμου μέτρα που απαριθμούνται στη διάταξη παραπομπής τα δύο πρώτα είναι άσχετα με τα πραγματικά περιστατικά. Όσον αφορά το πρώτο μέτρο, δεν συνάγεται ότι το ιταλικό Δημόσιο παρέσχε εν προκειμένω εγγυήσεις για τα χρέη της Piaggio, γεγονός που καθιστά άνευ σημασίας την παράθεση του συγκεκριμένου χωρίου του νόμου. Όσον αφορά το δεύτερο μέτρο, δοθέντος ότι δεν κατεβλήθη τέλος μεταβίβασης (εφόσον δεν έλαβε χώρα μεταβίβαση της επιχειρησίσεως), ουδόλως συντρέχει λόγος να ληφθεί υπόψη άρθρο του νόμου βάσει του οποίου χορηγείται η αντίστοιχη επιδότηση.

18. Όσον αφορά την αγωγή περί διαρρήξεως δικαιοπραξίας, πρέπει να υπογραμμιστεί ότι στην προκειμένη περίπτωση ασκήθηκε η αγωγή του κοινού δικαίου (ήτοι η συνήθης αγωγή, όπως προβλέπεται από το εφαρμοζόμενο στις πτωχεύσεις καθεστώς — εντός προθεσμίας δύο ετών που τάσσει το καθεστώς αυτό. Λαμβάνοντας υπόψη την κήρυξη της αφερεγγυότητας της Piaggio (προγενέστερη της πράξεως περί υπαγωγής της υπό έκτακτη διαχείριση), η αγωγή περί διαρρήξεως δικαιοπραξίας μπορούσε να ασκηθεί τόσο στο πλαίσιο συνήθους πτωχεύσεως όσο και στα πλαίσια της έκτακτης διαδικασίας. Οι λεπτομέρειες, οι σκοποί, τα ενεργητικά και παθητικά υποκείμενα δικαίου, οι πιστώσεις και οι λοιπές προϋποθέσεις ασκήσεώς της είναι πανομοιότυποι τόσο στη μία όσο και στην άλλη περίπτωση. Επομένως, δεν αντιλαμβάνομαι την

επίπτωση που μπορεί να έχει η άσκηση της εν λόγω αγωγής επί της υπάρξεως ή μη κρατικής ενισχύσεως.

19. Πάντως, γεγονός είναι ότι, στην υπόθεση Ecotrade, το Δικαστήριο, αντιμετωπίζοντας ανάλογη ένσταση, έκλινε υπέρ του παραδεκτού του προδικαστικού ερωτήματος. Στην περίπτωση εκείνη, η αναστολή των ατομικών αναγκαστικών εκτελέσεων σε βάρος της ομάδας των πιστωτών ίσχυε τόσο στα πλαίσια της έκτακτης διοικητικής διαδικασίας όσο και στα πλαίσια της συνήθους πτωχευτικής διαδικασίας. Εντούτοις το Δικαστήριο έκρινε: «(...) από κανένα στοιχείο δεν προκύπτει με βεβαιότητα ότι, αν είχε εφαρμοστεί στην AFS η συνήθης πτωχευτική διαδικασία, η Ecotrade θα βρισκόταν στην ίδια ακριβώς κατάσταση, ιδίως σε σχέση με τις πιθανότητες μερικής έστω ικανοποιήσεως των απαιτήσεών της, πράγμα που αποκλείει στην εκτίμηση του εθνικού δικαστηρίου».

20. Αίσθησή μου είναι ότι η τόσο γενναιόδωρη ερμηνεία της εκτιμήσεως της λυσιτελείας των προδικαστικών ερωτημάτων οδηγεί στην πράξη στο παραδεκτό αρηρημένων και υποθετικών παραπομπών, τις οποίες το Δικαστήριο θα όφειλε να αποφεύγει. Τούτο ισχύει κατά μείζονα λόγον οσάκις τα ζητήματα αυτά αφορούν το συμβιβαστό εθνικών νόμων με την κοινοτική έννομη τάξη.

21. Αν, ενόψει των αμφιβολιών του εθνικού δικαστή ως προς την ερμηνεία του κοινοτικού δικαίου, η απάντηση του Δικαστηρίου δεν μπορεί να προδικάσει, λαμβάνοντας υπόψη τις συνθήκες της υποθέσεως της κύριας δίκης, την επίλυσή της, η απάντησή

του μετατρέπεται σε διδακτικής φύσεως άσκηση ή σε απλή αφηρημένη γνωμοδότηση.

Το πρώτο προδικαστικό ερώτημα

22. Αυτό συμβαίνει, κατ' εμέ, στην προκειμένη περίπτωση: η διαφορά της κύριας δίκης αφορά αποκλειστικά το αν η Dornier οφείλει να επιστρέψει στην ομάδα των πιστωτών τα ποσά που είχε εισπράξει από την Piaggio κατά τη διάρκεια της ύποπτης περιόδου. Η ακυρότητα των διενεργηθεισών πληρωμών κατά τη διάρκεια της εν λόγω περιόδου είναι άσχετη προς τη διαδικασία — συνήθη ή έκτακτη — περί πτωχεύσεως, εφόσον πρόκειται για γενικό μέτρο που απαντά στην πλειοψηφία των πτωχευτικών διαδικασιών. Επομένως, η αναγνώριση βάσει της οποίας οι εν λόγω πληρωμές στερούνται οποιουδήποτε αποτελέσματος είναι εντελώς άσχετη προς τις ιδιορρυθμίες του καθεστώτος της έκτακτης διαχείρισεως, όπως αυτές αποτυπώνονται στον ιταλικό ειδικό νόμο. Όσον αφορά τις περισσότερες ή λιγότερο αυξημένες δυνατότητες ικανοποιήσεως, στο μέλλον, μιας απαιτήσεως (επιχείρημα κλειδί για το παραδεκτό στα πλαίσια της υποθέσεως Ecotrade, όπως προανέφερα), πρόκειται για ζήτημα άσχετο προς την άσκηση της αγωγής περί διαρρήξεως δικαιοπραξίας ως τιαυτής.

24. Το Tribunale di Genova ερωτά αν ο εθνικός δικαστής μπορεί να ζητήσει από το Δικαστήριο να αποφανθεί ευθέως επί της συμβατότητας μιας νομοθετικής διατάξεως κράτους μέλους προς τους κανόνες του άρθρου 92 της Συνθήκης.

25. Η απάντηση στο πρώτο αυτό ερώτημα, όπως είναι διατυπωμένο, πρέπει κατ' ανάγκη να είναι αρνητική. Πρώτον, σύμφωνα με πάγια νομολογία, η προβλεπόμενη στο άρθρο 177 της Συνθήκης ΕΚ προδικαστική διαδικασία δεν είναι το ενδεδειγμένο μέσο για να κριθεί ευθέως το συμβιβαστό ενός εσωτερικού κανόνα προς το κοινοτικό δίκαιο. Στο πλαίσιο της διαδικασίας αυτής, πάντως, το Δικαστήριο μπορεί να παράσχει στον εθνικό δικαστή τα ερμηνευτικά στοιχεία του κοινοτικού δικαίου που κρίνει πρόσφορα για την επίλυση της διαφοράς.

23. Συμπερασματικώς, εκτιμώ ότι δεν πληρούνται οι αναγκαίες διαδικαστικές προϋποθέσεις ώστε το Δικαστήριο να μπορέσει να δώσει λυσιτελή απάντηση στα υποβληθέντα από το δικαστήριο παραπομπής ερωτήματα. Εν πάση περιπτώσει, και όλως επικουρικώς, για την περίπτωση κατά την οποία η θέση αυτή δεν πρόκειται να γίνει δεκτή από το τμήμα που θα εκδώσει την απόφαση, εγκύπτω στην ανάλυση των δύο προδικαστικών ερωτημάτων.

26. Δεύτερον, επειδή πρόκειται ακριβέστερα για την αποστολή των εθνικών δικαστηρίων και του Δικαστηρίου αντίστοιχα, προκειμένου να προσδιορισθεί αν κρατικές ενισχύσεις συμβιβάζονται ή όχι προς τις διατάξεις του κοινοτικού δικαίου, η νομολογία του Δικαστηρίου μπορεί να συνοψισθεί ως εξής, σύμφωνα με τα όσα έκρινε το Δικαστήριο επ'

ευκαιρία της υποθέσεως SFEI κ.λπ., με την απόφαση της 11ης Ιουλίου 1996²²:

- Στα πλαίσια του εγκαθιδρυθέντος από τη Συνθήκη ΕΚ συστήματος ελέγχου των κρατικών ενισχύσεων, πρέπει να λαμβάνεται υπόψη το γεγονός ότι η καταρχήν απαγόρευση των ενισχύσεων αυτών δεν είναι ούτε απόλυτη ούτε ανεπιφύλακτη, δεδομένου μάλιστα ότι το άρθρο 92, παράγραφος 3, της Συνθήκης απονέμει στην Επιτροπή ευρεία διακριτική εξουσία προκειμένου να μπορεί να επιτρέψει τη χορήγηση ενισχύσεως κατ' εξαίρεση της γενικής απαγορεύσεως της παραγράφου 1. Στις περιπτώσεις αυτές, για την εκτίμηση αν μια κρατική ενίσχυση συμβιβάζεται ή όχι προς την κοινή αγορά ανακύπτουν προβλήματα, η επίλυση των οποίων απαιτεί να λαμβάνονται υπόψη και να εκτιμώνται σύνθετα γεγονότα και περιστάσεις οικονομικού χαρακτήρα που μπορούν να μεταβάλλονται ταχέως.
- Για τον λόγο αυτό, το άρθρο 93 της Συνθήκης προέβλεψε ειδική διαδικασία σχετικά με την οργάνωση της εκ μέρους της Επιτροπής διαρκούς εξετάσεως και του ελέγχου των ενισχύσεων. Όσον αφορά τις νέες ενισχύσεις τις οποίες προτίθενται να θεσπίσουν τα κράτη μέλη, καθιερώνεται διαδικασία προσηγόμενης εγκρίσεως, χωρίς την οποία καμία ενίσχυση δεν μπορεί να θεωρηθεί ως νομίμως θεσπισθείσα.
- Η παρέμβαση των εθνικών δικαστηρίων βασίζεται στο άμεσο αποτέλεσμα που αναγνωρίζεται στην απαγόρευση εφαρμογής των σχεδίων ενισχύσεως, την οποία προβλέπει το άρθρο 93, παράγραφος 3, τελευταία περίοδος. Συναφώς,

το Δικαστήριο διευκρίνισε ότι η απ' ευθείας εφαρμογή της απαγορεύσεως εκτελέσεως των μέτρων που προβλέπει το ανωτέρω άρθρο ισχύει για κάθε σχέδιο ενισχύσεως που εφαρμόστηκε χωρίς να κοινοποιηθεί και ότι, σε περίπτωση κοινοποίησεως, ισχύει κατά τη διάρκεια της προκαταρκτικής φάσεως και, αν η Επιτροπή κινήσει τη διαδικασία της κατ' αντιπαράθεση εξετάσεως του ζητήματος, μέχρι τη λήψη της τελικής αποφάσεως.

- Τα εθνικά δικαστήρια οφείλουν να εξασφαλίζουν στους διοικουμένους ότι θα συναχθούν όλες οι κατά το εθνικό τους δίκαιο συνέπειες της παραβάσεως του άρθρου 93, παράγραφος 3, τελευταία περίοδος, της Συνθήκης, όσον αφορά τόσο το κύρος των πράξεων εφαρμογής όσο και την αναζήτηση των χρηματικών ενισχύσεων που χορηγήθηκαν κατά παράβαση της διατάξεως αυτής.
- Όταν συνάγουν τις συνέπειες της παραβάσεως του άρθρου 93, παράγραφος 3, τελευταία περίοδος, της Συνθήκης, τα εθνικά δικαστήρια δεν μπορούν να αποφαινούνται αν τα μέτρα ενισχύσεως συμβιβάζονται με την κοινή αγορά, διότι η κρίση αυτή εμπίπτει στην αποκλειστική αρμοδιότητα της Επιτροπής, η οποία ασκείται υπό τον έλεγχο του Δικαστηρίου.
- Προκειμένου να του επιτραπεί να κρίνει αν ένα κρατικό μέτρο που ελήφθη χωρίς να τηρηθεί η προβλεπόμενη στο άρθρο 93, παράγραφος 3, διαδικασία προηγούμενου ελέγχου έπρεπε ή μη να έχει υποβληθεί στη διαδικασία αυτή, ένα εθνικό δικαστήριο μπορεί να κληθεί να ερμηνεύσει την έννοια της κατά το άρθρο 92 της Συνθήκης ενισχύσεως. Αν το εθνικό δικαστήριο έχει αμφιβολίες ως

22 — Υπόθεση C-39/94 (Συλλογή 1996, σ. I-3547).

προς το αν τα επίμαχα μέτρα συνιστούν κρατική ενίσχυση, μπορεί να ζητήσει διευκρινίσεις από την Επιτροπή επί του ζητήματος και δύναται ή οφείλει, βάσει του άρθρου 177, δεύτερο και τρίτο εδάφιο, της Συνθήκης, να υποβάλει στο Δικαστήριο προδικαστικό ερώτημα ως προς την ερμηνεία του άρθρου 92 της Συνθήκης.

27. Η απάντηση επί του υποβληθέντος από το Tribunale di Genova πρώτου προδικαστικού ερωτήματος πρέπει, κατά λογική ακολουθία, να επαναλαμβάνει τα κριτήρια αυτά, δυνάμει των οποίων ένα εθνικό δικαστήριο δεν μπορεί να ζητήσει από το Δικαστήριο, κάνοντας χρήση της προδικαστικής διαδικασίας, να αποφανθεί ευθέως επί της συμβατότητας εσωτερικού νομοθετικού κανόνα προς το άρθρο 92 της Συνθήκης, υπό την επιφύλαξη της δυνατότητας που διαθέτει να ζητήσει από το Δικαστήριο, μέσω της ίδιας προδικαστικής διαδικασίας, να ερμηνεύσει τις διατάξεις του κοινοτικού δικαίου που αφορούν την έννοια των κρατικών ενισχύσεων.

Το δεύτερο προδικαστικό ερώτημα

28. Το δεύτερο ερώτημα υποβάλλεται μόνο σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως επί του πρώτου. Ενόψει των προεκτεθέντων, δεν συντρέχει λόγος απαντήσεως επί του δεύτερου αυτού ερωτήματος. Με τις παρατηρήσεις της, η Επιτροπή συμμερίζεται την ανωτέρω άποψη και εκτιμά επίσης ότι είναι αλυσιτελής η εξέταση, στα πλαίσια της παρούσας δίκης,

του ερωτήματος αν το άρθρο 92 της Συνθήκης εφαρμόζεται στην προβλεπόμενη από τον νόμο 95/79 έκτακτη διαδικασία διαχειρίσεως.

29. Εν πάση περιπτώσει, επειδή η συνεργασία μεταξύ του Δικαστηρίου και του α quo δικαστή το επιτρέπει, πιστεύω ότι δεν είναι άνευ σημασίας να του παρασχεθούν ορισμένοι ερμηνευτικοί κανόνες επί της εννοίας της κρατικής ενισχύσεως ενόψει εσωτερικής κανονιστικής ρυθμίσεως όπως είναι αυτή του ιταλικού νόμου. Παρόμοιοι ερμηνευτικοί κανόνες απαντούν στην προαναφερθείσα απόφαση Ecotrade, το διατακτικό της οποίας μνημόνευσα ανωτέρω (βλ. σημείο 3), οπότε παρέλκει η επανάληψή του.

30. Πάντως, ομολογώ ότι η λύση που έδωσε το Δικαστήριο με την απόφαση Ecotrade δεν νομίζω ότι στερείται μειονεκτημάτων, στον βαθμό που έχει ως άξονα τη δινομία κανόνες του κοινού δικαίου/ειδικοί κανόνες επί πτωχεύσεως. Αφήνοντας επί μέρους την παροχή εγγυήσεων εκ μέρους του Δημοσίου, την οποία η Ιταλική Δημοκρατία προστίθεται — όπως προαναφέρθηκε — να κοινοποιεί κατά περίπτωση στην Επιτροπή (βλ. ανωτέρω σημείο 11), δεν είμαι βέβαιος ότι το κριτήριο της ειδικότητας, σε αντίθεση προς το γενικό καθεστώς της πτωχεύσεως, επαρκεί για την επίλυση του ζητήματος. Σε παρόμοια περίπτωση, θα αρκούσε να συμπεριληφθούν στο γενικό καθεστώς της πτωχεύσεως τα λοιπά μέτρα του νόμου 95/79 (ήτοι οι διατάξεις περί μη καταβολής προστίμων, αφέσεως ορισμένων χρεών εκ μέρους του Δημοσίου, ή περί μειωμένου συντελεστή του τέλους καταχωρίσεως) για να παύσουν να είναι κρατικές ενισχύσεις;

31. Κατά την άποψή μου, αντί να διατυπώνεται εν γένει κρίση επί του συνόλου των προβλεπομένων με τον νόμο 95/79 μέτρων, θα ήταν προτιμότερο να δοθεί απάντηση παρέχουσα στον εθνικό δικαστή την ένδειξη ότι, μόνον ενόψει των περιστάσεων κάθε συγκεκριμένης περιπτώσεως, μπορεί να εκτιμάται αν όντως υπήρξε κρατική ενίσχυση. Δεδομένου ότι δεν επέλεξε την προσέγγιση αυτή, το Δικαστήριο αναγκάστηκε στην υπόθεση Ecotrade — πράγμα ασφαλώς αναπόφευκτο, ενόψει των εγγενών προς την προδικαστική διαδικασία ορίων — να εκδώσει απόφαση μάλλον υποθετικού χαρακτήρα, αφήνοντας στον εθνικό δικαστή τη φροντίδα να εκτιμήσει αν η εφαρμογή του ειδικού καθεστώτος συνεπάγεται για το Δημόσιο «μεγαλύτερη απώλεια από [εκείνη που θα συνεπαγόταν, ενδεχομένως] το καθεστώς του κοινού δικαίου». Η εκτίμηση αυτή είναι εξαιρετικά δυσχερής, αν όχι αδύνατη, επειδή το Δημόσιο, στο πλαίσιο των συνήθων διαδικασιών πτωχεύσεως των μεγάλων επιχειρήσεων, εξαναγκάζεται κατά κανόνα να δεχθεί δαπανηρές για το δημόσιο Ταμείο λύσεις, η αποτίμηση των οποίων σε χρήμα είναι a priori δυσχερής.

32. Επομένως, από οικονομικής απόψεως, δεν είναι καθόλου ευχερές να βεβαιωθεί ότι οι τελικές απώλειες του Δημοσίου — με άλλους λόγους, το ύψος της κρατικής παρεμβάσεως — θα ήσαν λιγότερο σημαντικές αν ακολουθούσαν αντί της έκτακτης διαχειρίσεως το κοινό καθεστώς περί πτωχεύσεων. Από την ίδια τη φύση του, το καθεστώς αυτό αποτελεί ένα είδος στοιχήματος για το μέλλον λόγω της παραιτήσεως από την είσπραξη στο παρόν ορισμένων απαιτήσεων του Δημοσίου προκειμένου να διατηρηθεί η δραστηριότητα της επιχειρήσεως και μέσω αυτής η δυνατότητα μεταγενέστερης εισπράξεως όχι μόνο των ήδη ληξιπροθέσμων απαιτήσεων αλλά και των δημοσίων εσόδων (φόρων, κοινωνικών εισφορών) που βαρύνουν τη μέλλουσα δραστηριότητα της επιχειρήσεως. Στην

πραγματικότητα, η κατάσταση ενός ιδιώτη μεγαλοπωλωτή (επί παραδείγματι χρηματοδοτικής εταιρίας) δεν διαφέρει πολύ, υπό την έννοια ότι η τελευταία μπορεί ενίοτε να έχει μεγαλύτερο συμφέρον για τη διατήρηση της δραστηριότητας της οφειλέτριας εταιρίας, εφόσον είναι βιώσιμη, παρά για την εκκαθάριση της περιουσίας της και την είσπραξη ενός μόνο μέρους του χρέους. Σε παρόμοια περίπτωση, εκείνο που συνιστά την κλειδα, ώστε να καταστεί δυνατή η απόφαση περί της υπάρξεως κρατικών ενισχύσεων ασυμβίβαστων προς την κοινή αγορά, θα ήταν μάλλον η παντελής έλλειψη βιωσιμότητας και όχι τα μέτρα έκτακτης διαχειρίσεως.

33. Αν, παρά τον ανωτέρω προβληματισμό, το Δικαστήριο κρίνει σκόπιμο να παραμείνει στη νομολογία που διαμόρφωσε την απόφαση Ecotrade, οφείλει να υπογραμμίσει ότι η Επιτροπή (η οποία παρενέβη στο θέμα του νόμου 95/79 με σειρά αποφάσεων, άλλων μεν γενικού χαρακτήρα²³, άλλων δε αφορωσών ειδικές περιπτώσεις²⁴) χαρακτήρισε την εφαρμογή του νόμου ως «υφιστάμενη κρατική ενίσχυση». Ο χαρακτηρισμός αυτός θέτει ένα ζήτημα που δεν μπόρεσε να ξετάσει το Δικαστήριο στα πλαίσια της αποφάσεως Ecotrade — συγκεκριμένα, υπό το κράτος της Συνθήκης ΕΚΑΧ, η διάκριση μεταξύ υφιστάμενων και νέων κρατικών ενισχύσεων δεν έχει τη σημασία που αποκτά στα πλαίσια της Συνθήκης ΕΚ.

23 — Όσον αφορά τον νόμο στο σύνολό του, η Επιτροπή απηύθυνε προς την Ιταλική Κυβέρνηση έγγραφο, βάσει του άρθρου 93, παράγραφος 1, της Συνθήκης ΕΚ, με το οποίο έκανε ότι η επίδικη κανονιστική ρύθμιση ενέπλετε σε πολλά σημεία στο πεδίο εφαρμογής των άρθρων 92 και της Συνθήκης, την καλούσε να προβαίνει σε προηγουμένη κοινοποίηση όλων των περιπτώσεων εφαρμογής του νόμου προκειμένου να εξετάζονται στο πλαίσιο της εφαρμοστέας επί των ενισχύσεων προς τις προβληματικές επιχειρήσεις ρυθμίσεως (έγγραφο E 13/92, της 30ής Ιουλίου 1992, ΕΕ 1994, C 395, σ. 4). Οι ιταλικές αρχές απάντησαν ότι δεν είχαν την πρόθεση να προβαίνουν σε προηγουμένη κοινοποίηση παρά μόνο στις περιπτώσεις χορηγήσεως της εγγυήσεως του Δημοσίου, όπως προβλέπει το άρθρο 2 bis του νόμου. Υπό τις περιστάσεις αυτές, η Επιτροπή αποφάσισε να κινήσει την προβλεπόμενη από το άρθρο 93, παράγραφος 2, της Συνθήκης διαδικασία.

24 — Βλ. συναφώς τις παρατιθέμενες στη σκέψη 22 της προαναφερθείσας αποφάσεως Ecotrade αποφάσεις.

34. Ως γνωστόν, η Συνθήκη ΕΚ προβλέπει ότι οι «υφιστάμενες» ενισχύσεις στα αρχικά κράτη μέλη κατά τον χρόνο θέσεως σε ισχύ της Συνθήκης ΕΚ (ή, όταν πρόκειται για άλλα κράτη μέλη, προ της προσχωρήσεώς τους στις Ευρωπαϊκές Κοινοότητες) μπορούν να εξακολουθούν να χορηγούνται ενόσω η Επιτροπή δεν διαπιστώνει το ασυμβίβαστό τους με την κοινή αγορά²⁵. Ενόσω δεν χωρεί η διαπίστωση αυτή, δεν απαιτείται η εξέταση του ζητήματος αν και σε ποιο βαθμό οι ενισχύσεις αυτές μπορούν να εκφύγουν, δυνάμει του άρθρου 90, παράγραφος 2, της Συνθήκης, της απαγορεύσεως του άρθρου 92.

35. Αντίθετα, οι «νέες» κρατικές ενισχύσεις πρέπει, εν πάση περιπτώσει, να κοινοποιούνται προηγουμένως στην Επιτροπή από τα κράτη μέλη, επί ποινή κηρύξεώς τους ως ασυμβίβαστων με το κοινοτικό δίκαιο. Όπως προανέφερα, στηριζόμενος στην απόφαση SFEI κ.λπ., τα εσωτερικά δικαστήρια οφείλουν να εγγυώνται την άμεση εφαρμογή της εξαγγελόμενης στο άρθρο 93, παράγραφος 3, της Συνθήκης απαγορεύσεως οσάκις πρόκειται για νέες ενισχύσεις που δεν κοινοποιήθηκαν προηγουμένως.

36. Η Επιτροπή αναγνωρίζει ότι, όπως είναι προφανές, ο νόμος 95/79 εκδόθηκε μετά την έναρξη ισχύος της Συνθήκης ΕΚ και δέχεται επίσης ότι δεν της κοινοποιήθηκε σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 93, παράγραφος 1. Πάντως, βεβαιώνει ότι αποφάσισε να τον αντιμετωπίσει ως καθεστώς υφιστάμενης ενισχύσεως για «λόγους σκοπιμότητας». Μεταξύ των λόγων αυτών περιλαμβάνονται

οι επί δεκατέσσερα έτη παραταθείσες αμφιβολίες της ως προς τον χαρακτήρα της κρατικής ενισχύσεως που μπορούσε να ενέχει ο νόμος 95/79· το γεγονός ότι η διακρίβωση των στοιχείων κρατικής ενισχύσεως που εμπεριέχει ο νόμος εξακολουθεί ακόμη και σήμερα να είναι «περίπλοκη και όχι εκ πρώτης όψεως προφανής»· η εμπιστοσύνη των επιχειρηματιών συναφώς· η μη καταγγελία εκ μέρους ανταγωνιστριών επιχειρήσεων υποκειμένων στο καθεστώς αυτό· η σπάνια εφαρμογή του· τέλος, η πρακτική αδυναμία αποδόσεως τυχόν δυναμένων να αναζητηθούν ποσών.

37. Κατά την άποψή μου, όλοι αυτοί οι λόγοι σκοπιμότητας δεν μπορούν να υπερισχύουν των απορρευσών από την αρχή της νομιμότητας εκτιμήσεων. Δυνάμει της ανωτέρω αρχής, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι, αν η προβλεπόμενη από τον Ιταλό νομοθέτη με τον νόμο 95/79 διαδικασία μπορεί να θεωρηθεί ως κρατική ενίσχυση, πρέπει να χαρακτηριστεί ως νέα ενίσχυση κατά την έννοια του άρθρου 93 της Συνθήκης ΕΚ και όχι ως υφιστάμενη, κατά τον χρόνο έναρξεως ισχύος της Συνθήκης, ενίσχυση.

38. Μετά την επίλυση του ζητήματος αυτού, αν το Δικαστήριο επιλέξει να απαντήσει στο δεύτερο προδικαστικό ερώτημα και κρίνει ότι ενδείκνυται να μην αποκλίσει της νομολογίας που χάραξε με την απόφαση Ecotrade (αφορώσα, εν προκειμένω, το άρθρο 92 της Συνθήκης ΕΚ και όχι το άρθρο 4 της Συνθήκης ΕΚΑΧ), θα έπρεπε να απαντήσει στον εθνικό δικαστή ότι η μη κοινοποίηση κρατικής ενισχύσεως στην Επιτροπή εμποδίζει την εκτέλεσή της σύμφωνα με το άρθρο 93, παράγραφος 3, της Συνθήκης.

25 — Προς την κατεύθυνση αυτή, βλ. τις αποφάσεις του Δικαστηρίου της 30ης Ιουνίου 1992 στην υπόθεση C-47/91, Ιταλία κατά Επιτροπής (Σύλλογος 1992, σ. I-4143, σκέψη 25), και της 15ης Μαρτίου 1994 στην υπόθεση C-387/92, Banco Exterior de España (Σύλλογος 1994, σ. I-877, σκέψεις 20 και 21).

Πρόταση

39. Κατόπιν των ανωτέρω, καλώ το Δικαστήριο να κρίνει ως απαράδεκτα τα υποβληθέντα από το Tribunale di Genova προδικαστικά ερωτήματα στο πλαίσιο της παρούσας διαφοράς ή, επικουρικώς, να απαντήσει ως εξής:

- «1) Ένα εθνικό δικαστήριο δεν μπορεί να ζητήσει από το Δικαστήριο, κάνοντας χρήση της προδικαστικής διαδικασίας, να αποφανθεί ευθέως επί της συμβατότητας εσωτερικού νομοθετικού κανόνα προς το άρθρο 92 της Συνθήκης, υπό την επιφύλαξη της δυνατότητας που διαθέτει να ζητήσει από το Δικαστήριο, μέσω της ίδιας προδικαστικής διαδικασίας, να ερμηνεύσει τις διατάξεις του κοινοτικού δικαίου που αφορούν την έννοια των κρατικών ενισχύσεων.

- 2) Τα εξαγγελθέντα με την απόφαση του Δικαστηρίου της 1ης Δεκεμβρίου 1998 στην υπόθεση C-200/97, *Ecotrade*, κριτήρια, σχετικά με την εφαρμογή καθεστώτος όπως αυτό που εισήγαγε ο ιταλικός νόμος 95/79, της 3ης Απριλίου 1979, βάσει του οποίου προβλέπονται παρεκκλίσεις από τους κοινούς κανόνες περί πτωχεύσεως, μπορούν να επεκταθούν και στην έννοια της κατ' το άρθρο 92 της Συνθήκης κρατικής ενισχύσεως. Η μη κοινοποίηση κρατικής ενισχύσεως στην Επιτροπή εμποδίζει την εκτέλεσή της, σύμφωνα με το άρθρο 93, παράγραφος 3, της Συνθήκης ΕΚ.»